

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2022|3

Mer klarspråk i politiken

Så här i valtider hör man ofta att politiker borde tala mer klarspråk. Kanske inte det vi menar med klarspråk – vårdat, enkelt och begripligt, utan mer att de ska säga som det är, och inte gömma sig bakom generella floskler. Men är det ändå inte ungefär samma sak? Visst skulle det vara lättare att förstå politikerspråket om det var mer konkret? Och det är ju ett vanligt klarspråkråd.

Charlotta Seiler Brylla beskriver politikernas kamp om orden utifrån tre exempel: *blåbrun*, *hjärtland* och *folkhemmet*. Vill du veta mer kan du även se hennes föredrag från Språkrådsdagen.

Vi på Språkrådet har skickat frågor om språkpolitik till riksdagspartierna. Alla svarade! Som väntat är de mest oense när det gäller språktest för medborgarskap.

Var hämtar man information inför valet? Det har Internetstiftelsen

kollat i en valspecial av undersökningen *Svenskarna och internet*. Men det gäller att inte påverkas av falsk information. Vi tipsar därför om webbplatsen bliinteturad.se.

Dessutom får du veta mer om hur man skriver tal. Och när det ska det vara stor respektive liten bokstav på partier och andra valrelaterade uttryck.

Och du – glöm inte att rösta!

Ingrid Olsson,
redaktör

Kampen om väljarna – och orden

Om språkbrukets roll i politiken

●●● De senaste veckornas valkampanjer illustrerar hur politiker använder sig av språkliga resurser som signalord, metaforer och berättelser för att förpacka sina budskap så attraktivt som möjligt. Samtidigt handlar politiken om att språkligt gestalta motståndaren som ett dåligt alternativ – kanske till och med som farlig. Politiken brukar beskrivas som en arena för offentlig deliberation, alltså ett sakligt utbyte av argument mellan deltagarna. Men politiken är minst lika mycket ett fält präglad av makt, konflikt och känslor.

Mot den bakgrunden ska vi förstå politikernas kamp om ord och etiketter. Politiskt språk handlar inte endast om att överföra information, i själva verket ser vi mer av språkets funktion att appellera till mottagarnas känslor. När Per Bolund i en av partiledardebatterna talade om den *blåbruna sidan* åberopade han en definition av *blåbrun* som politiska samarbeten mellan traditionella högerpartier och högerpopulistiska partier. Samtidigt visste han förstås att den stigmatiserande beteckningen *brun* med associationer till nazismen skulle påverka budskapet. Partier vill gärna förknippas med positiva signalord som *demokrati*, *frihet* och *trygghet*, men knappast med etiketter som för tankarna till totalitära ideologier.

På samma sätt vill partierna lansera ord som kan bjuda in väljarna till en positiv identifikation. I Kristdemokraternas valprogram vänder de sig särskilt till Sveriges *hjärtland*, ett översättningslån från engelskans *heartland* som var ett signalord i Donald Trumps

Charlotta Seiler Brylla

Foto: Ingmarie Andersson,
Stockholms universitet

valrörelse 2016. Exakt vad *hjärtlandet* betyder är inte klart, men det är också kännetecknande för ett nytt ord som måste fyllas med innehåll och laddas med konnotationer.

Även gamla ord plockas fram i ny skepnad: Miljöpartiet talar om det *gröna folkhemmet* i sitt valmanifest. *Folkhemmet* är ett begrepp med rötter i 1930-talets socialdemokrati och vid millennieskiftet introducerade Göran Persson det *gröna folkhemmet* i det rödgröna samarbetet.

Språket är inte enbart ett av politikens verktyg, utan överhuvudtaget en förutsättning för politiken. *Blåbrun*, *hjärtlandet* och *folkhemmet* är bara tre exempel – i kampen om väljarna spelar orden och deras valörer en viktig roll.

Charlotta Seiler Brylla,
professor i tyska, Stockholms universitet

Foto: Kristina Alexanderson/Internetstiftelsen

3 FRÅGOR TILL ...

... **Björn Appelgren**, folkbildningsansvarig projektledare på Internetstiftelsen, om undersökningen *Svenskarna och internet: valspecial 2022*.

Var söker vi information inför valet?

– Nästan 9 av 10 internetanvändare över 18 år tar del av politisk information eller politiska budskap dagligen. Traditionella medier upplevs vara viktigast för politisk information och är även de informationskällor som når flest. Men ju yngre man är desto vanligare är det att man tar del av politisk information via sociala medier. 4 av 10 förstagsängväljare tar del av politiskt innehåll på sociala medier dagligen.

Vilka diskuterar politik på nätet?

– Var tredje internetanvändare uttrycker politiska åsikter på nätet och förstagsängväljarna är mer aktiva än genomsnittet.

Vi ser också att debattklimatet är ganska hårt. 7 procent av internetanvändarna har utsatts för näthat kopplat till politiska åsikter på nätet.

Ger internet möjligheter till samhällspåverkan?

– En knapp fjärdedel av internetanvändarna tycker att internet ger dem större möjlighet att påverka i samhällsfrågor. Bland förstagsängväljarna är tilltron till internets möjligheter större. Hälften av förstagsängväljarna tycker att internet ger dem större möjlighet att påverka i samhällsfrågor.

SKRIVRÅDET

Att skriva tal åt andra

Att skriva någon annans ord är lika mycket ett förtroende som ett samspel. Varje gång jag fått frågan att vara talsskrivare är min motfråga: Hur mycket tid har du att träffa mig? Det svåra är nämligen inte att skriva ett tal. Konsten är att skriva ett tal som fångar hur talaren själv uttrycker sig, för det är ju inte mina ord som ska framföras, och då krävs att talaren ger tillit och tid till sin talsskrivare.

Sofia Jonsson

Foto: Sofie Edlund

Det finns så klart olika sätt att arbeta som talsskrivare. Grundarbetet är dock att förstå situationen där talet ska framföras och vad talaren vill uppnå med att tala. Varje tal behöver vara anpassat till olika faktorer såsom vad som föranlett talet, vilken stämning som passar för tillfället, vilka det är som lyssnar och hur talaren vill framstå som person.

En stor del i talsskrivarprocessen är att

samla stoff och finna relevanta fakta till talet.

Talare brukar själva ha största kunskapen om sitt ämne och det är alltid lika intressant

att få höra deras alla tankar om vad de vill ta upp. Det ger mig information om ämnet och jag får också idéer till vad vi kan arbeta vidare med. I det här skedet börjar jag även förstå hur talaren pratar, i allt från specifika och personliga uttrycks sätt till rytm och tempo, som jag sedan tar hänsyn till i skrivandet.

Ofta vill talaren säga så mycket mer

än vad hen kommer att hinna inom taltiden. Som talsskrivare har jag nytta av att själv vara talare, så jag har en känsla för hur omfångsrikt ett tal kan vara om det så är 3 minuter på ett torg för förbipasserande eller 30 minuter i en talarstol för en trogen lyssnarskara. Min tuffa uppgift är att säga till talaren vad som bör vara med i talet och vad som måste bort.

När vi är överens om innehållet, sätter jag ihop delarna till en tydlig struktur. Därefter är det

dags för finslipandet. Vi kan ta bort, byta ut eller lägga till ord. Talaren får i uppgift att memorera talet och öva på framförandet. Min roll som talsskrivare är då

att komma med råd kring röstläge, tempo och lämpliga ställen för pauser.

I slutändan ska talaren kännas genuin, äkta och trovärdig. Talsskrivarens uppgift är att bygga och skriva ett tal som är anpassat till situationen, syftet, talaren och publiken samt att skapa avsedd effekt.

Sofia Jonsson, retorikkonsult, Jonsson & Du

” Talsskrivarens uppgift är att bygga och skriva ett tal som är anpassat till situationen, syftet, talaren och publiken samt att skapa avsedd effekt.

Frågan om språkrav splittrar riksdagspartierna

Inför riksdagsvalet 2022 har Språkrådet tagit tempen på riksdagspartierna. Via en enkät har vi kartlagt partiernas inställning till några centrala språkpolitiska frågor.

Frågorna handlar om främjandet av såväl svenska som nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk, engelskans roll i språksamhället, språkrav för medborgarskap, modersmålsundervisning och sfi, tolkhjälp för andraspråkstalarare samt olika former av stöd för främjande av flerspråkigheten i samhället. Alla åtta riksdagspartier besvarade enkäten.

Det vi kan konstatera är att splittringen i svensk politik inte återfinns i frågor som rör främjandet av de nationella minoritetsspråken eller det svenska teckenspråket. Inte heller går åsikterna isär när det gäller stöd till infrastrukturen för svenska språket (ordböcker, lexikon, termlistor) eller synen på hur engelskan påverkar det svenska språksamhället. Här ser vi inga större skillnader mellan partierna. Alla partier vill att samhället ska ge stöd till de nationella minoriteterna och teckenspråket, och alla partier vill säkra produktionen av ordböcker på svenska. Inget parti (delvis med undantag för SD) tycker att engelskan hotar svenskan.

I stället framträder skillnaderna mellan riksdagspartierna i frågor som rör det flerspråkiga samhället. I vissa av frågorna är splittringen mindre och inte lika tydligt uppdelad i ett höger- och vänsterblock (till exempel i frågor om sfi och tillgång till tolk), i andra frågor är den mer tydlig (till exempel vad gäller modersmålsundervisning och främjande av flerspråkighet). Den allra största

Alla partiernas svar finns i rapporten.

splittringen gäller frågan om språkstest för permanent uppehållstillstånd och medborgarskap.

Om man hårdrar resultaten något skulle man kunna säga att partierna längst till höger (KD, M och SD) är mer positivt inställda till språkstest, men mer negativt inställda eller avvaktande till olika former av stöd för att människor med utländsk bakgrund ska kunna bevara sin flerspråkighet. För partierna till vänster (särskilt MP och V) gäller det omvända. I de här frågorna intar S, C och L snarast en mellanposition. När det gäller sfi vill samtliga partier förbättra undervisningen, men högerblocket har större fokus på kontroll och uppföljning medan vänsterblocket har sitt fokus på kvalitetsförbättringar genom tillförsel av resurser.

Hela kartläggningen finns på Isofs webbplats.

Ellen Bijvoet, språkvårdare vid Språkrådet och Jennie Spetz, utredare vid Språkrådet

SPRÅKFRÅGAN

Val mellan stora och små

Några korta skrivregler i valtider

Partier skrivs med inledande versal. Även **partiförkortningar** skrivs versalt, och sätts inom parentes efter personnamn: *Annie Lööf (C)*. Ingen parentes behövs i löpande text: *S, MP och KD överlägger*.

Versal behålls även i **sammansättningar** med partinamn och förkortningar: *Vänsterpartimotion, MP-förslag*.

Ett kolon + s läggs till för att bilda **genitiv av förkortningar**: *V:s, SD:s* etc.

Även **mindre/lokala partier** skrivs versalt. Bara en stor bokstav i **flerordsnamn**: *Alternativ för Sverige (AFS)*. *Burlövs väl, Feministiskt initiativ (Fi)* (utläses som ett ord och skrivs därför med litet i), *Göteborgs framtid, Jakt- och fiskesamerna, Klimatalliansen, Nyans* (vanlig medieförkortning av partiets egen benämning *Partiet Nyans*).

Grupperingar som inte är egenamn skrivs gement: *de borgerliga, de rödgröna, det blågröna styret, vänsterblocket*.

Titlar (*kommunalsråd, statsminister m.fl.*) skrivs gement. Liksom **regeringen** och **riksdagen**. (Observera att *Regeringskansliet* oftast betraktas som ett namn och då skrivs versalt.)

Adjektiv liksom ord som betecknar **partimedlemmar** och **anhängare** skrivs gement: *liberal, sverigedemokratisk; centerpartister, liberaler*.

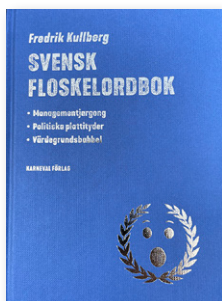
När partinamn och personbeteckning **sammanfaller** (som t.ex. *Kristdemokraterna, S/socialdemokraterna*) skrivs dessa versalt när det rör sig om partierna, men gement när vi syftar på personer: *Kommunen styrs av Moderaterna. Igår kom moderaterna Kristina Axén Olin och Ulf Kristersson på besök*.

Lotta Ederth och Lena Olausson, språkvårdare, Sveriges Radio, SVT och UR

NOTISER

Samlade floskler

Apropå att politiker är förtjusta i floskler. I boken *Svensk floskelordbok* kan man läsa mer om nästan 300 högtravande men intetsägande ord. "I tider som dessa återstår bara att skratta åt eländet, vilket möjligtvis kan vara ett sätt att slå tillbaka mot maktspråk, desinformation och tvivelaktig jargong," säger författaren Fredrik Kullberg

Se filmerna från Språkrådsdagen

Missade du vår konferens *Språkrådsdagen* i maj? Eller vill du återuppleva dagen? Nu finns de filmade föredragen på isof.se/sprakradsdagen. Konferensen hade temat politiskt språk, och en av talarna var Charlotta Seiler Brylla som skrivit en artikel här i tidningen.

Moderatorn Lena Lind Palicki samtalar med Milena Podolsak.

Lär dig skriva lättläst

Behöver du skriva ännu lättare än vanligt? Den sprillans nya handboken *Skriva lättläst* av Moa Candil och Bengt Fredrikson hjälper dig att skriva lättlästa texter.

Klarspråk i utveckling av digitala tjänster

Det norska Digitaliseringsdirektoratet har tagit fram en vägledning i att använda klarspråk när man utvecklar digitala tjänster. Här finns råd för alla faser av projektet: i uppstarten, i samarbetet och i slutprodukten. Och dessutom tips om hur man kan involvera användarna. Gå in på digdir.no och sök på "klarspråk".

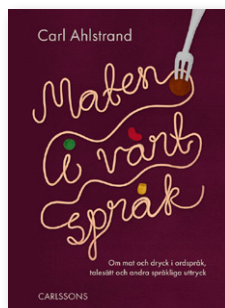
Webb om källkritik

Myndigheten för psykologiskt försvar har tagit fram en webbplats för att fler ska förstå vad falsk och vilseledande information kan vara – och bli bättre på att känna igen den: bliintelurad.se

Språket i maten

I boken *Maten i vårt språk* berättar språkkonsulten Carl Ahlstrand om ord och uttryck som har med mat att göra. Så här i valtider plockar vi fram exemplen valfläk och rödvinsvänster. Som grädde på moset bjuds det på göteborgsvitsar med mattema.

Vill du prenumerera på Klarspråk?

Anmäl din e-postadress på: isof.se/bulletinen. Det kostar inget.

Råd om kris-kommunikation

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, har sammanställt vårens seminarierisserieserie *Nya vägar för risk- och krisinformation* i en skrift med samma namn. Här finns goda råd om hur man arbetar inkluderande, överbryggar barriärer och påverkar betenden.

UR KALENDERN

- 7 oktober 2022:** Språkforum (Stockholm)
- 14 oktober 2022:** Kommunikation på distans (Stockholm)
- 27 oktober 2022:** Språkarbetare i samarbete (på distans)
- 17 november 2022:** Starta och driva klarspraksarbete (på distans)
- 18 november 2022:** Lättlästdagen (Stockholm)
- 11-12 maj 2023:** Klarsprog 2023 (på distans)

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Harriet Kowalski
Redaktör: Ingrid Olsson
Telefon (växel): 0200-28 33 33
E-post: klarsprak@isof.se
Webbplats: isof.se/klarsprak

Institutet för språk och folkminnen